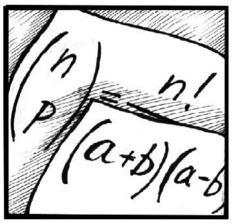

Vedonlyönnin matematiikkaa

Jukka Liukkonen
Metropolia ammattikorkeakoulu

Vedonlyönnissä *vedonlyöntitoimisto* sitoutuu maksamaan vedonlyöjälle eli *asiakkaalle* hänen vetoon sijoittamansa rahamäärän eli *panoksen* tietyllä *kertoimella* kerrottuna, mikäli vedonlyöjän veikkaama tulos toteutuu. Muussa tapauksessa asiakkaan maksamat rahat jäävät vedonlyöntitoimistolle. Jos toimisto julkistaa kertoimet ennen vedonlyönnin alkamista, kertoimia sanotaan *kiinteiksi*. Käytännössä kertoimet useimmiten määräytyvät asiakkaiden yhteenlaskettujen panosten perusteella ja ne muuttuvat sitä mukaa kun uusia vetoja lyödään. Tämän esityksen tavoitteena on tutustuttaa lukija (itse asiassa kirjoittaja, jos rehellisiä ollaan!) vedonlyönnin matematiikkaan ja erityisesti arbitraasin käsitteeseen. Sen takia tarkastelemme mahdollisimman yksinkertaista tilannetta, jossa kertoimet ovat kiinteät.

Olkoon vedonlyönnin *kohteena* kahden jalkapallojoukkueen, sanokaamme FC_1 ja FC_2, tietyn pelin tulokset kiinteillä kertoimilla. Tulosvaihtoehdot ovat

(1) joukkue FC_1 voittaa,

(x) joukkueet pelaavat tasapelin ja

(2) joukkue FC_2 voittaa.

Kun tulokset koodataan reaaliluvuiksi x_1, x_2 ja x_3, niitä voidaan pitää satunnaismuuttujan X arvoina: esimerkiksi $x_1 = 1$ (FC_1 voittaa), $x_2 = 1.5$ (tasapeli) ja $x_3 = 2$ (FC_2 voittaa). Vedonlyöntitoimisto asettaa vedonlyöntikertoimet λ_1, λ_2 ja λ_3 sen perusteella, miten todennäköisiksi se arvioi pelin tulosvaihtoehdot. Kertoimiin vaikuttaa luonnollisesti myös se, kuinka suuren osan asiakkaan sijoittamista varoista toimisto keskimäärin haluaa palauttaa asiakkaalle. Olkoot kohteen tulosvaihtoehtojen x_1, x_2 ja x_3 arvioidut todennäköisyydet vastaavasti p_1, p_2 ja p_3. Niiden summan tulee tietysti olla yksi:

$$p_1 + p_2 + p_3 = \sum_{k=1}^{3} p_k = 1. \tag{1}$$

Jos asiakas sijoittaa vetoihin tulosten x_1, x_2 ja x_3 puolesta r_1, r_2 ja r_3 euroa tässä järjestyksessä, asiakkaan saama *palautus* on vastaavasti $\lambda_1 r_1$, $\lambda_2 r_2$ tai $\lambda_3 r_3$ riippuen siitä, mikä tulosvaihtoehdoista toteutuu:

Pelin tulos	Todennäköisyys	Kerroin	Panos	Palautus
x_1	p_1	λ_1	r_1	$\lambda_1 r_1$
x_2	p_2	λ_2	r_2	$\lambda_2 r_2$
x_3	p_3	λ_3	r_3	$\lambda_3 r_3$

Asiakkaan saaman palautuksen odotusarvo μ on

$$\mu = p_1\lambda_1 r_1 + p_2\lambda_2 r_2 + p_3\lambda_3 r_3 = \sum_{k=1}^{3} p_k\lambda_k r_k.$$

Merkitään symbolilla r asiakkaan sijoittamien panosten summaa:

$$r = r_1 + r_2 + r_3 = \sum_{k=1}^{3} r_k.$$

Suhdetta μ/r kutsutaan *palautusprosentiksi*. Jotta vedonlyöntitoimisto hyötyisi toiminnastaan taloudellisesti, palautusprosentin tulee olla pienempi kuin yksi – siis alle 100 %. Yleisessä tapauksessa palautusprosentti riippuu panoksista r_k. Kertoimet λ_k on kuitenkin mahdollista säätää *panosinvarianteiksi* eli sellaisiksi, että palautusprosentti ei riipu panoksista. Tällöin panostuksilla

$$\begin{cases} r_1 = r \\ r_2 = 0 \\ r_3 = 0 \end{cases} \qquad \begin{cases} r_1 = 0 \\ r_2 = r \\ r_3 = 0 \end{cases} \qquad \begin{cases} r_1 = 0 \\ r_2 = 0 \\ r_3 = r \end{cases}$$

tulee olla sama palautusprosentti c. Vaatimukset

$$c = \frac{\mu}{r} = \frac{p_i \lambda_i r}{r} = p_i \lambda_i$$

johtavat *panosinvarianssiehtoihin*

$$\lambda_i = \frac{c}{p_i} \quad \Leftrightarrow \quad p_i = \frac{c}{\lambda_i}, \qquad i = 1,2,3. \tag{2}$$

Merkitsemällä

$$\Lambda = \sum_{i=1}^{3} \frac{1}{\lambda_i}$$

ja ottamalla huomioon yhtälö (1) saadaan

$$\begin{aligned} \frac{1}{c} &= \frac{1}{c} \sum_{i=1}^{3} p_i = \sum_{i=1}^{3} \frac{p_i}{c} \\ &= \sum_{i=1}^{3} \frac{1}{\lambda_i} = \Lambda \quad \Rightarrow \quad c = \frac{1}{\Lambda}. \end{aligned} \tag{3}$$

Tässä artikkelissa kertoimet oletetaan panosinvarianteiksi, ellei erikseen mainita.

Esimerkki 1 Olkoot vedonlyöntitoimiston ilmoittamat panosinvariantit vedonlyöntikertoimet $\lambda_1 = 2.30$, $\lambda_2 = 2.90$ ja $\lambda_3 = 3.00$. Koska

$$\Lambda = \frac{1}{2.30} + \frac{1}{2.90} + \frac{1}{3.00} \approx 1.1129,$$

palautusprosentti on

$$c \approx \frac{1}{1.1129} \approx 0.8986 \approx 90\ \%.$$

Vedonlyöntitoimiston arvioimat todennäköisyydet ovat siten

$$\begin{aligned} p_1 &= \frac{c}{\lambda_1} \approx \frac{0.8986}{2.30} \approx 0.3907 \approx 39\ \% \\ p_2 &= \frac{c}{\lambda_2} \approx \frac{0.8986}{2.90} \approx 0.3099 \approx 31\ \% \\ p_3 &= \frac{c}{\lambda_3} \approx \frac{0.8986}{3.00} \approx 0.2995 \approx 30\ \% \end{aligned}$$

■

Summasta

$$\sum_{k=1}^{3} cr\lambda_k^{-1} = cr \sum_{k=1}^{3} \frac{1}{\lambda_k} = cr\Lambda \overset{(3)}{=} r$$

nähdään, että panokset voidaan asettaa kaavan

$$r_k = cr\lambda_k^{-1} \tag{4}$$

mukaisiksi, $k = 1,2,3$. Tällä panostuksella asiakkaan saama palautus on aina tasan cr. Vaihtoehdon x_i toteutuessa nimittäin palautus on $\lambda_i r_i = \lambda_i cr\lambda_i^{-1} = cr$ kaikilla $i = 1,2,3$. Panostusta (4) voidaan siis kutsua *neutraaliksi panostukseksi*. Tilanne muuttuu asiakkaan kannalta mielenkiintoiseksi, jos

$$\Lambda < 1. \tag{5}$$

Silloin palautusprosentti on yhtälön (3) nojalla suurempi kuin 100 %. Mikään positiiviseen taloudelliseen tulokseen tähtäävä vedonlyöntitoimisto ei tahallaan aseta tällaisia kertoimia, mutta entä jos toimistoja on useita ja niillä on erilaiset kertoimet samalle kohteelle. Asiakashan voi hajauttaa vetonsa eri toimistojen kesken. Toimistot ovat saattaneet arvioida kohteen tulosvaihtoehtojen todennäköisyydet eri tavalla, mistä on seurauksena eri kertoimet yhtälön (2) mukaisesti.

Olkoon ehto (5) voimassa. Tutkitaan mahdollisuutta saada voitto v varmasti. Kaikilla $i = 1,2,3$ pitää siis olla

$$\lambda_i r_i - r = v \quad \Leftrightarrow \quad r_i = \frac{r+v}{\lambda_i}. \tag{6}$$

Summaamalla saadaan

$$\begin{aligned} r &= \sum_{i=1}^{3} r_i = (r+v) \sum_{i=1}^{3} \frac{1}{\lambda_i} = (r+v)\Lambda \\ \Leftrightarrow \quad & (1-\Lambda)\, r = v\Lambda \\ \Leftrightarrow \quad & r = \frac{\Lambda}{1-\Lambda}\, v. \end{aligned} \tag{7}$$

Tällöin

$$r_i \overset{(6)}{=} \frac{\frac{\Lambda}{1-\Lambda} v + v}{\lambda_i} = \frac{v}{(1-\Lambda)\lambda_i}.$$

Yhteenvetona saadaan seuraava tulos:

Lause 1 Jos vedonlyöntikertoimet toteuttavat yhtälön $\Lambda < 1$, ja panokset ovat

$$r_i = \frac{v}{(1-\Lambda)\lambda_i}, \quad i = 1,2,3,$$

asiakas saa aina positiivisen voiton v riippumatta siitä, mikä tulosvaihtoehdoista x_1, x_2 ja x_3 toteutuu.

Lauseessa kuvattu vedonlyöntimenettely on esimerkki *arbitraasista*, hinnoitteluerojen mahdollistamasta riskittömään tuottoon johtavasta toimintatavasta. Arbitraasi voidaan toteuttaa vain ehdolla $\Lambda < 1$.

Esimerkki 2 Muutetaan esimerkki 1 sellaiseksi, että vetoa lyödään samanaikaisesti kolmessa vedonlyöntitoimistossa. Oheiseen taulukkoon on merkitty kunkin toimiston osalta palautusprosentti ja toimiston arvio tulosvaihtoehtojen todennäköisyyksistä. Lopuksi on laskettu kerrointen käänteisluvuille $\lambda_k^{-1} = p_k c^{-1}$ likiarvot. Toimisto numero 3 on sama kuin esimerkissä 1.

Tsto	Pal.-pros.	Todennäköisyydet prosentteina			Kerrointen käänteisluvut		
	c	p_1	p_2	p_3	λ_1^{-1}	λ_2^{-1}	λ_3^{-1}
1	95	35	29	36	0.37	0.31	0.38
2	93	42	26	32	0.45	0.28	0.34
3	90	39	31	30	0.43	0.34	0.33

Ideana on veikata kussakin toimistossa vain yhtä tulosvaihtoehtoa. Katsomalla kolmelta viimeisimmältä sarakkeelta pienimmät luvut havaitaan, että summa $\Lambda = \lambda_1^{-1} + \lambda_2^{-1} + \lambda_3^{-1}$ saa pienimmän arvon, kun toimistossa 1 veikataan tulosta x_1, toimistossa 2 veikataan tulosta x_2 ja toimistossa 3 veikataan tulosta x_3 (sattumalta tuli sama järjestys). Koska tämä pienin arvo on $0.98 < 1$, voimme soveltaa arbitraasivedonlyöntiä.

Seuraavassa taulukossa ajatellaan, että vetoa lyödään kuvitteellisessa toimistossa, jonka kertoimet on kerätty kolmesta todellisesta toimistosta edellä kuvatun mukaisesti. Todennäköisyyksiä merkitään sekaannusten välttämiseksi symbolilla q_k. Viimeisille sarakkeille on laskettu kertoimet $\lambda_k = c_k q_k^{-1}$ ja panokset $r_k = v(1-\Lambda)^{-1}\lambda_k^{-1}$. Laskenta on tehty maksimitarkkuudella, mutta luvut esitetään kahdella desimaalilla. Panokset on laskettu päämääränä saada 100 euron varma voitto. Siis $v = 100$.

Tsto	Pal.-pros.	Todennäk. pros.	Kerroin	Panos eur
k	c_k	q_k	λ_k	r_k
1	95	35	2.71	1972.73
2	93	26	3.58	1496.97
3	90	30	3.00	1784.85
Σ		91		5254.55

Koska toimistot ovat erimielisiä todennäköisyyksistä, hajautetussa vedossa eri tulosvaihtoehtojen arvioitujen todennäköisyyksien summa on 91 % eikä 100 %. Asiakkaan saama voitto 100 euroa on vain 1.9 % noin 5250 euron kokonaispanoksesta, mutta se on riskitöntä tuottoa. Muutama tällainen voitto vuodessa tuottaisi sijoitetulle pääomalle tavoittelemisen arvoisen koron. ■

Otetaanpa vielä korostetun yksinkertainen ja äärimmäinen esimerkki, jotta varman voiton mahdollisuus tietyissä olosuhteissa tulisi varmasti selväksi:

Esimerkki 3 Olkoon veikattavassa kohteessa kaksi tulosvaihtoehtoa x_1 ja x_2. Hajautetaan veto kahteen toimistoon T_1 ja T_2, joilla kummallakin on palautusprosentti 90 %. Toimisto T_1 arvioi tuloksen x_1 todennäköisyydeksi 75 % ja tuloksen x_2 todennäköisyydeksi 25 %. Toimiston mielestä tulos x_2 tulee siis keskimäärin joka neljännellä pelikerralla. Jos toimisto ei tavoittelisi taloudellista hyötyä, se maksaisi tulosvaihtoehdolle x_2 asetetun panoksen nelinkertaisena takaisin asiakkaalle aina, kun tulos x_2 sattuu tulemaan. Toimisto kuitenkin haluaa asiakkaan panoksista keskimäärin 10 % itselleen, joten se maksaa tuloksen x_2 toteutuessa sille asetetun panoksen vain 3.6-kertaisena takaisin. Vastaavin perustein toimisto maksaa tulokselle x_1 asetetun panoksen kertoimella 1.2 kerrottuna takaisin tuloksen x_1 toteutuessa. Toimisto T_2 arvioi todennäköisyydet juuri päinvastoin. Sen mielestä tuloksen x_1 todennäköisyys on 25 % ja tuloksen x_2 todennäköisyys on 75 %.

Toimisto	Pal.pros.	Todennäköisyydet prosentteina		Kertoimet	
		p_1	p_2	λ_1	λ_2
T_1	90	75	25	1.2	3.6
T_2	90	25	75	3.6	1.2

Asiakkaan kannalta merkitykselliset tosiasiat ovat seuraavat:

1) Tuloksen x_2 toteutuessa T_1 maksaa vaihtoehdolle x_2 asetetun panoksen 3.6-kertaisena takaisin.

2) Tuloksen x_1 toteutuessa T_2 maksaa vaihtoehdolle x_1 asetetun panoksen 3.6-kertaisena takaisin.

Asiakas päättää lyödä toimiston T_1 kanssa 100 eurolla vetoa sen puolesta, että x_2 toteutuu. Lisäksi asiakas päättää lyödä toimiston T_2 kanssa 100 eurolla vetoa sen puolesta, että x_2 ei toteudu eli että x_1 toteutuu. Tapahtuipa sitten niin tai näin, asiakas saa aina 360 euroa takaisin. Voitto on 160 euroa 200 euron sijoituksella. Asiakas saa siis 80 % riskittömän tuoton sijoittamalleen pääomalle. ■